

BERICHTENBLAD van de HEEMKRING

HET LAND VAN NEVELE

Vosselare — Het Poortakkergoed

driemaandelijks tijdschrift
jrg. I, afl. 1-2

1970

TEN GELEIDE

De redactie van het Berichtenblad van de heemkring "Het Land van Nevele" stelt dit eerste nummer met genoegen aan zijn lezers voor.

Op de eerste plaats hopen wij dat ons blad een uitstekend kontaktmiddel wordt tussen alle leden van de vereniging. Onze heemkring is immers een vrij heterogeen gezelschap, de meeste leden hebben met elkaar enkel de liefde en de belangstelling voor Het Land van Nevele gemeen. Naast onze fundamentele eensgezindheid zullen wij echter op konkreet niveau gekonfronteerd worden met een grote variatie in de individuele betrachtingen en interessepunten en vooral in de uitwerking ervan. Wij zouden dan ook zeer gelukkig zijn, mocht via ons tijdschrift mettertijd deze diversiteit enigszins geordend en gekoördineerd kunnen worden. Dit kan het rendement van ons onderzoek en de verrijking van onze kennis enkel ten goede komen.

Een andere belangrijke funktie van ons berichtenblad is het verschaffen van allerlei praktische inlichtingen aan hen die zelf de heemstudie beoefenen en de verrijking van onze heemkennis in het algemeen.

Op die manier wordt dit beslist een tijdschrift van en voor alle leden van de vereniging.

Wat u erin zal vinden, volgt logisch uit onze doelstellingen : in een eerste deel komen vrij beknopte bijdragen voor, meestal van algemene of methodologische aard. Het tweede deel zal hoofdzakelijk bibliografische inlichtingen bevatten: o.m. een overzicht van de inhoud van andere heemkundige tijdschriften, besprekingen

van historische, taalkundige, volkskundige en bodemkundige publikaties, een inventaris van de aanwinsten voor ons streekarchief en onze streekbibliotheek en andere bibliografische gegevens over ons studiegebied. Het derde deel tenslotte wordt een kroniek met o.a. aankondigingen van onze eigen activiteiten in de nabije toekomst, alsook die van kulturele verenigingen in de omgeving, verslagen van voorbije activiteiten, allerlei praktische inlichtingen van intern-organisatorische aard en (eenmaal per jaar) de ledenlijst.

Eén zaak zal u tevergeefs in ons Berichtenblad zoeken : heemkundige studies van grote omvang. Wegens plaatsgebrek in ons tijdschrift zijn wij verplicht voor dergelijke bijdragen (25 blz. en meer) naar andere publikatiemogelijkheden uit te zien. Hierbij wordt de uitgave van een jaarboek of een reeks monografieën overwogen. Ook die worden dan gratis aan alle leden van de vereniging bezorgd.

Graag zouden wij ook een ruildienst oprichten met andere heemkundige verenigingen uit Vlaanderen en aangrenzend Nederland.

Dit eerste nummer is in tamelijk moeilijke omstandigheden tot stand gekomen. Toch hopen wij dat het uw verwachtingen zal inlossen en dat dit het begin mag zijn van een lange, in kwaliteit steeds stijgende reeks.

Intussen kan u voor de opname van een bijdrage of een vraag om inlichtingen over uw studie-objekt, alsook voor opbouwende kritiek en suggesties steeds terecht bij de redaktiesekretaris.

Landegem, april 1970.

De Redactie.

STUDIE VAN DE PLAATSNAMEN

Elk dorp, elke stad of gemeente heeft zijn eigen naam. We vinden dat zo vanzelfsprekend, dat we ons in veel gevallen niet eens afvragen wat die naam betekent. Elke plaatsnaam heeft inderdaad een betekenis. Sommige plaatsnamen (b.v. Dendermonde) zijn doorzichtig, we verstaan ze. In andere namen zoals Gent en Nevele schuilt een oud woord. Alleen oude schrijfwijzen en de plaatselijke uitspraak kunnen hier soms een verklaring voor de naam bieden. Niet alleen steden en dorpen hebben hun naam, maar in een dorp heeft elke wijk, elk gehucht, iedere weide, akker, straat, beek of waterloop, iedere hoeve of ieder huis een naam. In veel gevallen leeft die naam nog in de volksmond verder, soms is hij helemaal verdwenen. Nu wordt in het kadaster elk perceel met een nummer aangeduid. Onze voorouders gaven hun akkers en weiden een naam om ze te kunnen onderscheiden van andere. Een eigenschap van het perceel vinden we in de naam terug (b.v. hoogkouter, nederkouter); soms de naam van een vroegere eigenaar (b.v. den volckaert) of een andere typische eigenaardigheid (b.v. de plantengroei in abeelput), waardoor men het perceel van andere kon onderscheiden (b.v. langebunder). De meeste van die namen zijn op oudere kaarten of in oude archiefstukken terug te vinden en worden soms al zeer vroeg vermeld (b.v. wilde of wildendries in Landegem is reeds in de 10de eeuw geattesteerd).

Wat in archiefstukken werd neergeschreven gaat niet verloren en kan altijd worden opgezocht. Namen die in de volksmond voortleven en gebruikt worden gaan echter wel verloren en met de huidige sociaal-ekonomische ontwikkeling dreigen die namen voor altijd te zullen verdwijnen. Het is de hoogste tijd dat

ze worden opgetekend uit de mond van boeren of andere gebruikers van de grond. Die plaatsnamen, ook toponiemen genoemd, hebben niet alleen een taalkundige waarde, ze leren ons allerhande over de landname en de vroegere bewoning van het dorp. Wat waren in het oude Landegem de dries-gronden? Waar lagen de gemeenschappelijke bezittingen? Waar in het dorp stond de galg? Waren er lijkstraten (zoals b.v. in Meigem), waarlangs de doden naar de kerk werden gebracht?

Op deze vragen kunnen de plaatsnamen een antwoord geven.

Jan LUYSSAERT.

+

+

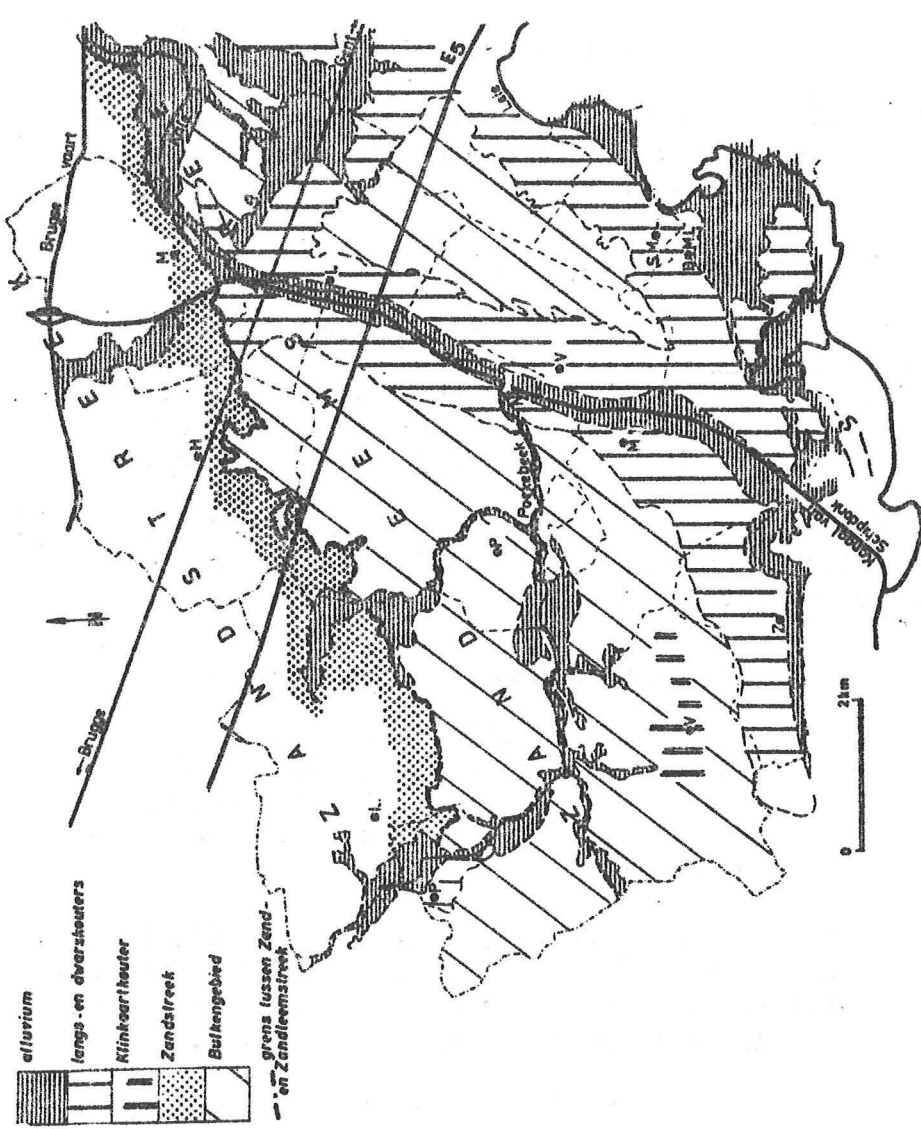
+

BODEMKUNDIGE SCHETS VAN "HET LAND VAN NEVELE"

Bodemkundig worden in ons studiegebied volgende texturen (grondsoorten) onderscheiden: zand, lemig zand, licht zandleem, zandleem, klei en veen. Zand en lemig zand behoren tot de Zandstreek, licht zandleem en zandleem tot de Zandleemstreek, terwijl klei en veen in de valleigronden van Zand- en Zandleemstreek worden aangetroffen.

ZANDSTREEK

De zone ten noorden van de lijn Lotenhulle-Merendree (zie kaart) behoort tot de Vlaamse Zandstreek. De zandgronden houden weinig water op, ze moeten zwaar bemest worden, men beschouwt ze als de minst geschikte voor de landbouw. De matig natte en de natte zandgronden zijn evenwel geschikt voor weiland; op de droge gronden geeft naaldbos goede resultaten.

Alhoewel de "kanten" o.a. door mechanisatie stilaan verdwijnen, behoudt de Zandstreek haar gesloten karakter.

ZANDLEEMSTREEK

De gronden ten zuiden van voornoemde lijn behoren tot de Zandleemstreek. Landschapelijk kan men twee verschillende gebieden onderscheiden : een licht-zandleemgebied en een zandleemgebied.

a) Het licht-zandleemgebied

Dit gebied wordt hoofdzakelijk door de kouters gevormd. Er dient te worden opgemerkt dat de top van de kouters meestal overgaat naar lemig zand. De kouters vormen een open landschap : geen grachten, geen bomen.

Landbouwkundig waardevol, zijn de licht-zandleemgronden specifiek zeer geschikt voor de tuinbouw.

b) Het zandleemgebied

In tegenstelling met de kouters vormt het zandleemgebied een gesloten landschap. Iets lager gelegen dan de omringende kouters zijn deze gronden matig nat; het zijn de zogenaamde "bulken".

Ten gevolge van de mechanisatie is sedert enkele jaren ook in dit gebied de tendens ontstaan om de "kanten" te rooien, waardoor het zo typische landschap stilaan verdwijnt.

Het zandleemgebied is een landbouwstreek. Wordt de tarwe van "Het Land van Nevele" niet reeds geroemd in de 14de eeuw ? De rentabiliteit van deze gronden wordt meestal gunstig

beïnvloed door drainage, daarom mag het kuisen van het grachtenstelsel niet verwaarloosd worden.

VALLEIGRONDEN

Klei en veen komen slechts voor in de alluviale gebieden van de Leie, de Kale, de Poekebeek en langs een aantal kleinere beken, o.a. de Grote beek, de Wilde beek, de Neerschuurbeek, de Kozijnbeek, de Zeverenbeek en de Kaandelbeek. Deze alluviale gebieden zijn zeer duidelijk in het landschap te herkennen. Het zijn de zogenaamde "meersen"; wilgetronken en populieren begrenzen de percelen. Een dicht grachtenstelsel wijst op een natte, laaggelegen zone.

Landbouwkundig zijn deze gronden ten hoogste geschikt voor weiland; de natste delen kunnen slechts als hooiland gebruikt worden. Populierenaanplantingen geven middelmatig goede resultaten. Een beter onderhoud, b.v. regelmatig kuisen van de Kale en van de Poekebeek, zou de rentabiliteit van de valleigronden in niet geringe mate verhogen.

Een algemeen overzicht, afgeleid van de Bodemkaart van België, uitgegeven door het Centrum voor Bodemkartering (dir. Prof. Dr. R. TAVERNIER) werd op bijgevoegd kaartje getekend. U merkt er de scheidingslijn tussen de Zandstreek en de Zandleemstreek, de alluviale zones van Leie, Kale, Poekebeek, Wildebeek, e.a. Opvallend is wel de ligging van de dorpen. In de Zandleemstreek ligt alleen Poesele niet op een kouter.

Voor de studie van het heem is de bodemkaart van groot belang. Talrijk zijn b.v.

de toponiemen die rechtstreeks met de bodem in verband staan (donk, meers, kouter, bulk, plas, e.a.).

Een gedetailleerd onderzoek naar het verband tussen de bodem en de perceelsnamen, gekoppeld aan geschiedkundige gegevens, zou een klaarder inzicht kunnen geven over de manier waarop ons schoon "Land van Nevele" in cultuur is genomen. Het is met het oog daarop dat het groepswerk "De geschiedenis van de Landname" werd op gang gebracht.

Guido SCHAECK.

+

+

+

HET HISTORISCHE "LAND VAN NEVELE"

Het werkgebied dat bij de oprichting van de heemkring "Het Land van Nevele" werd uitgekoken, stemt in grote trekken overeen met het aloude Land van Nevele.

Alvorens dit historische Land van Nevele te beschrijven, kunnen wij ons afvragen of het voor een moderne heemkring noodzakelijk is een historisch en geografisch homogeen gebied te bestrijken. Heemkunde is zeker meer dan regionale geschiedenis; de streekgeschiedenis vormt slechts één, doch een zeer belangrijk facet van de heemkunde. De heemkunde richt zich zeker ook niet uitsluitend op het verleden; de studie van wat heden bestaat is op zichzelf zinvol en kan ons bovendien helpen om het verleden beter te leren kennen, want "bepaalde aspecten van het verleden, waarover geen historische bronnen ons inlichten,

kunnen slechts bestudeerd en gekend worden vanuit de studie van het aktueel milieu, b.v. door een nauwkeurige beschrijving van het landschap, zoals het zich vandaag nog voordoet" (1). Maar het is evenzeer waar dat het verleden onze zeer voorname bron blijft om op de eerste plaats het verleden zelf te leren kennen en hetgeen er heden uit gegroeid is te leren begrijpen.

Alhoewel niet strikt noodzakelijk, is het voor een heemkring toch wenselijk een gebied te bestrijken waarin de uitwendige geografische en historische factoren in grote trekken dezelfde waren, want vroeger meer nog dan nu bestonden er (soms grote) verschillen van streek tot streek. Wanneer nu het geografisch gebied met een historisch geheel overeenstemt, weet men al dadelijk dat er een grotere waarborg bestaat voor een belangrijke eenvormigheid in landschapsevolutie, sociaal-ekonomische toestanden, instellingen, gebruiken, maten en gewichten, enz. Tevens zullen de vorsers voor hun bronnen aangewezen zijn op dezelfde archieffondsen, wat het zoeken heel wat gemakkelijker maakt.

Het is voor de heemkring "Het Land van Nevele" dus uiterst voordelig in een degelijk afgebakend gebied te kunnen werken. Hoe is nu dat oude Land van Nevele ontstaan? Wat omvatte het?

Nevele, de heerlijkheid Nevele, het Land van Nevele, de heren van Nevele zijn begrippen die herhaaldelijk voorkomen in de laat-middeleeuwse en de moderne geschiedenis. De heerlijkheid Nevele, waarvan wij de eerste sporen in de XIIe en XIIIe eeuw aantreffen, zal blijven bestaan tot de Franse overheersing op het einde van de XVIIIe eeuw. De kiem ervan lag

in het oude domein (Lat. villa) Nevele, waarvan het zogenaamde foncier (d.w.z. het rechtstreeks aan de heer van het domein toebehorende deel ervan, Lat. terra indominicata) samen met de zogenaamde gemene gronden (Lat. terra communis) de latere "Vrijheid van Nevele" is geworden. De eigenaar van deze villa, waarvan nog in 1084 melding wordt gemaakt (2), bewoonde te Nevele het kasteel (3) en van daar breidde deze heer zijn gezag over de streek uit. Aldus werd via allerlei omstandigheden de heerlijkheid Nevele uitgebouwd over de streek rond Nevele.

Het leenhof van Nevele, met afhankelijkheden in 30 dorpen, telde in 1460 296 en in 1750 417 lenen en achterlenen (4). Wij menen de naam "Land van Nevele" te mogen geven aan het niet verkavelde gebied, met het foncier als centrum, waar het gezag van de heer zich door zijn grondbezit en zijn nabijheid rechtstreeks deed gelden en dat van de bezitters van enclaves van andere heerlijkheden in de schaduw stelde, een gebied van aan elkaar grenzende dorpen.

In enkele van deze 30 dorpen is het Nevels gebied zeer klein, o.m. te Aalter, Aarsele, Astene, Deinze, Hansbeke, Ruiselede en Baarle. Deze dorpen behoren dan ook niet tot het Land van Nevele. Anderzijds ressorteerden onder het leenhof dorpen die van het Land van Nevele zeker geen deel uitmaakten omdat ze te ver van de kern gelegen waren, nl. Mariakerke (Oostende), Pittem, Vlissegem, Olsene, St.-Baafs-Vijve, Aarsele, Wingene en Tielt.

Na uitschakeling van deze vijftien lokaliteiten, blijven er nog vijftien over die eventueel geacht worden tot het Land van Nevele te hebben behoord : Nevele, Vosselare, Landegem, Meigem, Vinkt, Lotenhulle, Drongen,

Maria-Leerne, Sint-Martens-Leerne, Deurle, Sint-Martens-Latem, Wontergem, Gottem, Poesele en Zeveren. Het valt nu te bezien of de invloed van Nevele er opwoog tegen die van andere heerlijkheden. In Gottem en Wontergem zal dit wel niet het geval geweest zijn; deze dorpen, die in de Kasselrij Kortrijk lagen, leefden weinig met Nevele mee.

De overblijvende 13 lokaliteiten liggen geheel of gedeeltelijk in het aaneengesloten gebied, dat "Het Land van Nevele" genoemd werd; Nevele, Vosselare, Meigem, Vinkt, Maria-Leerne (zonder Bachte, dat tot 1823 een afzonderlijke parochie vormde), Sint-Martens-Leerne, Lotenhulle, Zeveren en Poesele volledig; Landegem (Westhoek, Dorp en Heirenthoek), Deurle (een belangrijk deel), Sint-Martens-Latem (de wijk Brakel) en Drongen (enkel Noordhoute) gedeeltelijk (5).

Bij de ingewikkelde structuur van het Oude Regime is het veelal moeilijk iets strak af te lijnen; alles loopt sterk door mekaar op administratief, rechterlijk en leenheerlijk gebied. Het begrip "Land van Nevele" zal wel niet steeds dezelfde inhoud gedekt hebben, maar de bovenstaande opsomming geeft zeker de meest verdedigbare begrenzing weer.

Wanneer de nieuwe heemkring nu Deurle, Drongen en Sint-Martens-Latem niet tot zijn domein rekent, volgt dit zeer logisch uit wat hoger werd uiteengezet. Indien Merendree en Hansbeke er bijkomen, hoewel ze historisch nooit tot het Land van Nevele hebben behoord, geschiedt dit uit overwegingen van praktische aard: Merendree grenst aan Landegem, het was een dubbele heerlijkheid, samen met Lovendegem, die afhing van het leenhof van Dendermonde. Deze heerlijkheid bekleedde een afzonderlijke plaats

in de Gentse Oudburg. Hansbeke werd er, wellicht ook uit praktische overwegingen, bijgenomen omdat het aan Nevele grenst, alhoewel het zonder twijfel tot het Meetjesland behoort (6).

Het werkgebied van de nieuwe heemkring beslaat een streek die begrensd wordt door de Leie in het zuidwesten, door de Kasselrij Kortrijk in het zuiden en het westen, door het Meetjesland en Drongen in het noorden. Deze periferische gebieden beschikken over heem- of geschiedkundige kringen : Heemkring Scheldeveld over de Leie, Kunst- en Oudheidkundige Kring te Deinze, De Leiegouw te Kortrijk, Heemkundig Genootschap van het Meetjesland en Heemkundige Kring Dronghine. Het braakliggend terrein dat zich daartussen bevond komt nu eveneens aan zijn trekken.

Sint-Martens-Latem. Lic. Raf VAN DEN ABEELE.

- (1) A. VERHULST in Berichten van de Heemkring Scheldeveld, Jrg. I, nr. 1 (1969).
- (2) " ... in villa Hostonis Nivella dicta ...". Zie J.J. DE SMET, Cartulaire de l'Abbaye de Tronchiennes in Corpus Chronicae Flandriae, dl. I, blz. 703. Brussel, 1837.
- (3) Het laatste overblijfsel hiervan is verbouwd in de kloostermuur achter de kerk. Reeds op het einde van de XIVde eeuw werd de residentie naar Doidonk overgebracht.
- (4) R.A.G., Nevele, nr. 9 (leenboek 1460) en 20 (leenboek 1750).
- (5) Meer gegevens hierover in mijn studie "Over de Heerlijkheid en het Land van Nevele" in Bijdragen tot de Geschiedenis van de Stad Deinze, 1951, blz. 93-117.
- (6) E. TIELEMAN in Appeltjes van het Meetjesland I (1949), blz. 6.

DE TAAK VAN EEN HEEMKRING IN VERBAND MET
DE STUDIE VAN DE VOLKSTAAL

De leden van een heemkring wijden zich per definitie aan de studie van hun "heem", d.w.z. het milieu waarin zij leven, zowel in zijn huidige vorm als in zijn vroeger uitzicht zoals wij het aan de hand van allerlei bronnen kunnen rekonstrueren. Hierbij komen naar gelang van de belangstelling en de specialisatie van de leden allerlei aspecten van dat heem aan bod : b.v. de regionale geschiedenis, de folklore, het landschap, de plaatselijke kunst en de volkstaal. In deze bijdrage volgen enkele beknopte beschouwingen over de mogelijkheden en moeilijkheden voor een heemkring bij de studie van de volkstaal (dialektologie). Hierbij zie ik mij echter verplicht in een eerste deel even uit te wijden over de geschiedenis en het nut van de dialektologie in het algemeen.

De min of meer wetenschappelijke studie van de volkstaal is ongeveer een eeuw oud en is in deze tijdspanne enorm geëvolueerd. Bij oningewijden bestaat doorgaans een vrij enge opvatting over wezen en doel van de dialektologie: de meesten beschouwen dialektologie als het verzamelen en "vertalen" van eigenaardige woorden die in de algemene taal niet voorkomen. Dit was o.a. ook het standpunt van de eerste Vlaamse "dialektologen", die met heel veel ijver allerlei woorden en wendingen uit het dialekt van een of andere plaats of streek verzamelden, "vertaalden" en publiceerden als dialektwoordenboeken (idiotica) (1), vaak met de bedoeling die "mooie, klankrijke en handige woorden" in de kultuurtaal opgenomen te krijgen.

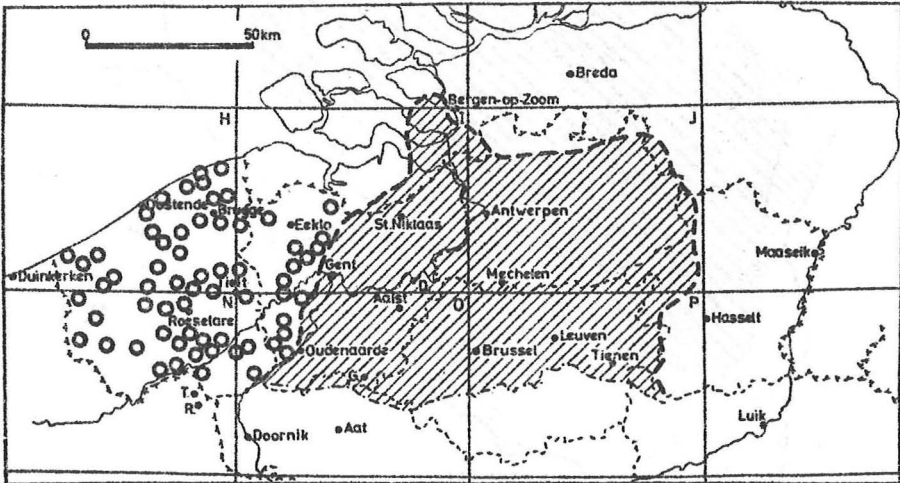
Deze opvatting over dialektologie is eigenlijk niet helemaal onjuist, maar wel erg onvolledig. Naast de woordenschat kan men immers ook nog andere aspecten van een bepaald dialekt onderzoeken, nl. de klankleer (het klanksysteem of een onderdeel ervan) (2), de vormleer (verbuiging, vervoeging, vorming van verkleinwoorden, enz.) (3), of de syntaksis (de zinsbouw) (4).

Rond de eeuwwisseling is men ook aan vergelijkend dialektonderzoek gaan doen; dit betekent dat in verschillende dialekten (een onderdeel van) één aspect - klankleer (5), vormleer (6), syntaksis (7) of woordenschat (8) - onderzocht wordt. De gegevens die men hierbij opgetekend heeft/^{en} als basismateriaal voor zijn studie gebruikt, worden gewoonlijk in kaart gebracht. Op de bladzijden 15-16 komen enkele voorbeelden van dialektkaarten voor.

Vooraf deze dialektgeografische studies en de kaarten die hierbij getekend worden, hebben de dialektologie, en zelfs de taalkunde in het algemeen, enorm veel vooruitgeholpen. Op een dialektkaart ziet men de taal werkelijk leven: uit de naast elkaar staande klanken, vormen, konstrukties of woorden kan men immers aflezen hoe een bepaald verschijnsel evolueert, hoe het opdringt of terugwijkt, welke gebieden centra zijn van taalkundige vernieuwingen en welke streken taalkundig passief zijn. Sommige kaarten tonen duidelijk aan dat vaak ook niet-taalkundige factoren (administratieve, economische, religieuze, aardrijkskundige, enz.) het ontstaan en de loop van belangrijke dialektgrenzen bepaald hebben.

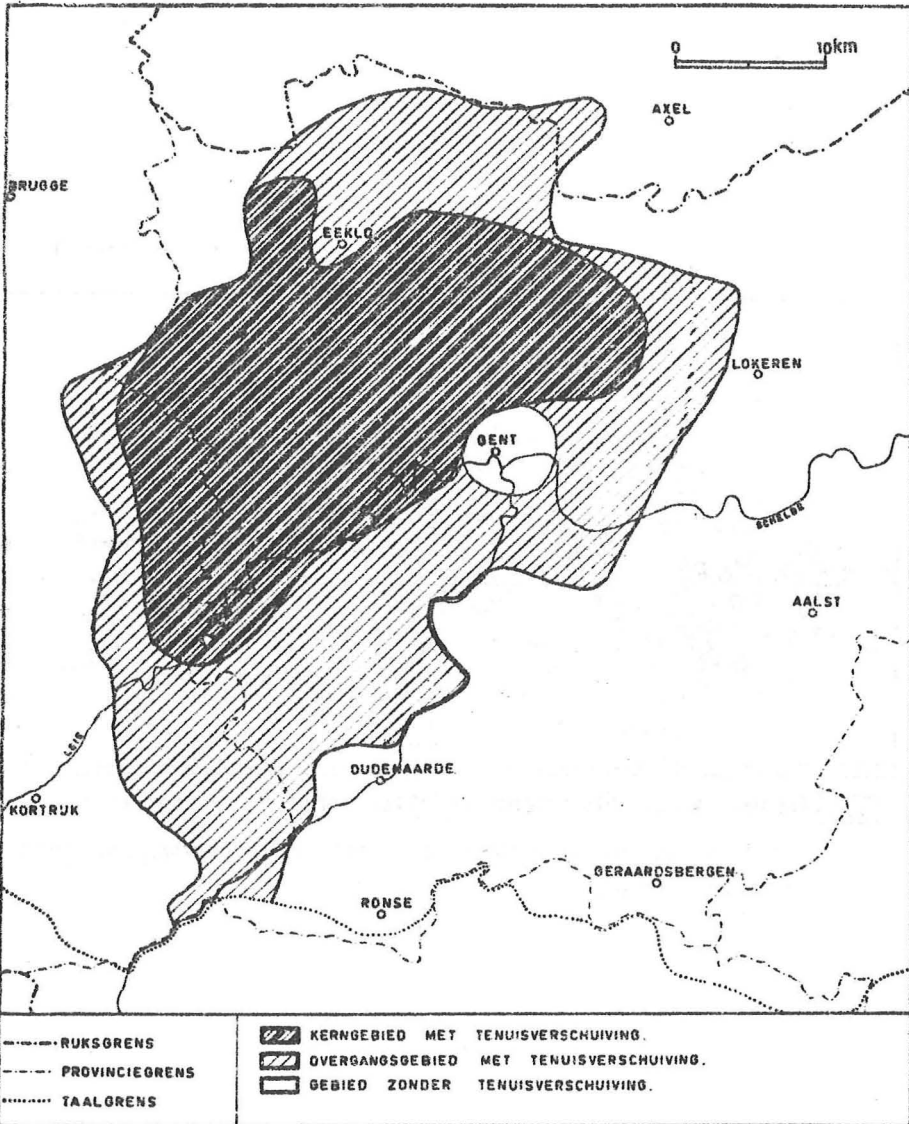
De volgende voorbeelden zullen, naar ik hoop, de bruikbaarheid en het nut van de dialektgeografische methode duidelijk illustreren.

Kaart 1

- Gebied waar uitsluitend patat (en fonet. var.) voorkomt
- Plaats (in het aardappelgebied) waar reeds overwegend patat gebruikt wordt

Kaart 2

- De rijksgrens tussen België en Nederland is tevens dialektgrens, maar niet overal in dezelfde mate : de dialektgeografie toont precies aan waar deze grens niets méér betekent dan een verschil in woordgebruik (b.v. kapelaan - onderpastoor, dokter - geneesheer, café - herberg, enz.) en waar ze tegelijk fonetische (klankleer), morfologische (vormleer) en woordgeografische (woordgebruik) grens is (9).

- In Zuid-Nederland is het oude Brabant (= de provincie Antwerpen, Vlaams-Brabant en het oostelijk deel van Oost-Vlaanderen) economisch de meest dynamische kern en tevens het administratieve centrum. De dialektologie toont duidelijk aan dat het ook taalkundig het meest expansieve centrum is. Het westen (West-Vlaanderen en de westelijke helft van Oost-Vlaanderen) en het oosten (Limburg) daarentegen zijn taalkundig passief; dit wil zeggen dat zij intern weinig evolueren maar zeer ontvankelijk zijn voor invloeden van buiten af, in dit geval vooral van Brabant (10). Kaart 1 (11) biedt een illustratie van deze these : in West-Vlaanderen, Frans-Vlaanderen en het westen van Oost-Vlaanderen is aardappel (met fonetische varianten erpel, eer(d)appel) het oude woord voor A.B.N. "aardappel". In Brabant, Antwerpen en het oostelijk deel van Oost-Vlaanderen gebruikt men van oudsher patat (en fonetische varianten). Uit de kaartgegevens blijkt echter ook onmiddellijk dat het westelijke aardappel-gebied overspoeld wordt door het "Brabantse" woord patat. Alleen Frans-Vlaanderen, waar de invloed van Brabant uiteraard zeer gering is, is nog een homogeen aardappel-gebied. Het omgekeerde, penetratie van aardappel in het patat-gebied, komt niet voor !

- Kaart 2 (12) verschaft ons gegevens over een fonetisch verschijnsel, dat ook in onze

streek voorkomt, nl. de overgang $t > d$, $p > b$ en $k > g$ (13), b.v. zitten > zidden, kloppen > klobben en zeker > zeger. Grosso modo mogen we zeggen dat dit verschijnsel in het westen van de provincie Oost-Vlaanderen voorkomt. Naar gelang van de frekwentie hebben we er verder een onderscheid gemaakt tussen een kerngebied en een overgangsgebied. Opvallend hierbij is echter vooral dat de hierboven beschreven ontwikkeling een typisch plattelandsverschijnsel is : Brugge, Tielt en Kortrijk in het westen, Oudenaarde, Ronse en Zottegem in het zuiden, en Sint-Niklaas, Lokeren en Wetteren in het oosten liggen net buiten het gebied waar dat verschijnsel voorkomt. Ook de Gentse agglomeratie, die nochtans midden in dat gebied ligt, kent niet de overgang $t > d$, $p > b$, $k > g$. Het gebied dat wel die overgang kent is dus een hoofdzakelijk agrarische, economisch weinig expansieve streek. Bovendien heeft in dat gebied het verschijnsel een veel hogere frekwentie bij de oudere generaties dan bij de jeugd. Deze beide konstataties laten ons besluiten dat het verschijnsel op de terugweg is. Hiermee is bovendien eens te meer aangetoond dat evoluties in het dialect (en in de algemene taal !) nauw samenhangen met de economische stratifikatie van een bepaald gebied : een economisch vooruitstrevende streek is gewoonlijk ook taalkundig expansief, en omgekeerd.

Met deze enkele voorbeelden hoop ik duidelijk genoeg te hebben aangetoond dat dialectologie of studie van de volkstaal werkelijk een zinvolle wetenschap is met zeer veel variatiemogelijkheden. Thans hoeven wij enkel nog na te gaan of in dit domein ook voor een heemkring een taak weggelegd is.

Degelijk onderzoek van fonetische, morfologische en syntaktische kenmerken van de

volkstaal vergt m.i. teveel zuiver linguïstische voorkennis om met een bevredigend resultaat in een heemkring beoefend te worden. Bovendien zouden die resultaten enkel voor specialisten ter zake toegankelijk zijn. Wel kunnen de bandopnamen in dialect die gemaakt worden met andere studiedoelenden (vooral folklore) ook op deze gebieden interessant materiaal verschaffen. De specifieke taak van een heemkring echter in verband met dialectonderzoek is m.i. vooral de studie van de woordenschat van het streekdialect. Hierbij moet men natuurlijk zo precies mogelijk te werk gaan. Bij elk dialectwoord moet in alle geval worden opgetekend :

1. de uitspraak (bij benadering)
2. de lokalisatie (waar en door wie gebruikt)
3. de betekenis(sen) - waar het kan, hierbij ook een tekening
4. eventueel de typische uitdrukkingen waarin het woord voorkomt.

Misschien kan hierbij ook een poging worden ondernomen om de herkomst van het woord te achterhalen.

Men kan ook de woordenschat in zijn geheel trachten te bestuderen ofwel zich beperken tot de woordenschat van bepaalde groepen :

- per beroep (b.v. broodbakker, klompenmaker, kuiper, hoefsmid, strodekker, landbouwer)
- per sociale groep (b.v. de taal van de "burgerij" tegenover die van de arbeider)
- per leeftijdgroep (b.v. kindertaal).

Het is ook wenselijk dat een dergelijk onderzoek systematisch gebeurt en niet afhangt van toevallige, vaak onvolledige aantekeningen.

Een permanente werkgroep "dialektologie" zou in dit opzicht zeer mooi en waardevol werk kunnen leveren. En daar een dergelijke werkgroep een domein zou bestrijken dat voor iedereen toegankelijk is en waaruit iedereen genoeg persoonlijke voldoening kan putten, mag hij voor de heemkring "Het Land van Nevele" niet lang meer een utopie zijn.

Landegem, april 1970.

Johan TAELEDAMAN.

P.S. Personen die van de werkgroep "Studie van de volkstaal" wensen deel uit te maken, kunnen zich schriftelijk, mondeling of telefonisch aanmelden bij J. TAELEDAMAN, Poeldendries 11, 9840 Landegem - Tel. 09/745817.

-
- (1) Voorbeelden van 19de-eeuwse Vlaamse idiotica zijn :
SCHUERMANS, L. Algemeen Vlaams Idioticon, 1865-1883.
DE BO, L. West-Vlaams Idioticon, 1873.
JOOS, A. Waasch Idioticon, 1900.
Na 1900 werden de idiotica doorgaans op een wetenschappelijker leest geschoeid : b.v.
CORNELISSEN, J.-J. VERVLIET. Idioticon van het Antwerps dialect, 1899-1939.
TEIRLINCK, I. Zuid-Oostvlaandersch Idioticon I-III, 1908-1922.
  - (2) B.v. GROOTAERS, L.-J. GRAULS. Klankleer van het Hasseltsche Dialect. 1930.
  - (3) B.v. LEYS, O. Het augmentatief- en het diminutiefsysteem in een Westvlaams dialect, 1968.
  - (4) B.v. VANACKER, V.F. Syntaxis van het Aalsters Dialect, 1948.

- (5) B.v. DE SCHUTTER, G. De representanten van Nederlandse ou in de Zuidnederlandse dialecten, in Taal en Tongval XX (1968), blz. 25-54.
- (6) PEE, W. Dialectgeographie der Nederlandse diminutiva, 1936-37.
- (7) PAUWELS, A. De plaats van hulpwerkwoord, verleden deelwoord en infinitief in de Nederlandse bijzin, 1953.
- (8) GOOSSENAERTS, J. De taal van en om het landbouwbedrijf in het N.-W. van de Kempen.
- (9) Meer gegevens over dit probleem in : WEIJNEN, A.-F. VAN COETSEM. De Rijksgrens tussen België en Nederland als taalgrens in de dialecten.
- (10) Zie hierover o.m. J. GOOSSENS "Belgisch beschaafd Nederlands" en "Brabantse Expansie" in De Nieuwe Taalgids - VAN HAERINGEN-nummer (1970), blz. 54-70.
- (11) Getekend naar kaart nr. 2 in afl. 8 in de Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland, 1965.
- (12) Getekend naar de kaart bij PEE, W.- J. TAELEDAMAN, Noq eens de "Intervocalische tēnuisverschuiving in Vlaanderen" in Taal en Tongval XXII (1970).
- (13) g is het fonetisch teken voor de medeklinker die als beginklank voorkomt in het Franse woord gauche.

+

+

+

STREEK-

ARCHIEF

BIBLIOTHEEK

In elke aflevering van ons berichtenblad zal onder deze rubriek nieuws verschijnen over ons archief en onze bibliotheek. (aanwinsten, inventarissen, oproepen, enz.).

Op onze oproep om samen te werken aan een eerste gemeenschappelijk projekt (het broodbakken) kwamen reeds verscheidene gunstige reacties. Tot nog toe werden ons 5 adressen opgegeven van personen die nog zelf bakken : 3 uit Nevele, 1 uit Meigem en 1 uit Landegem. Eerstdaags trekken we er met camera en bandopnemer op uit om al wat we bij die personen over het traditionele broodbakken nog kunnen vernemen, op de gevoelige plaat en band vast te leggen. We zijn er echter van overtuigd dat ook in de andere dorpen van ons studiegebied de bakoven soms nog wordt opgewarmd; hopelijk bereiken ons ook uit die kontreien enkele adressen van baklustigen, liefst vóór einde juni.

Ook onze streekbibliotheek komt stil-aan tot stand. Onze eerste aanwinst was een volledige uitgave van "De Schakel", een tijdschrift dat om de 2 maanden door de gemeente Bachte-Maria-Lerne wordt uitgegeven. Ook de nieuwe nummers worden ons voortaan toegestuurd.

Ook de Berichten van de Heemkring Scheldeveld worden ons door onze bureu uit Sint-Martens-Latem trouw bezorgd.

Onze oprechte dank voor deze eerste aanwinsten, die een waardige start zijn van onze streekbibliotheek. We hopen dat we ook met andere kulturele verenigingen uit de omgeving een vlotte ruildienst tot stand kunnen brengen.

Hierbij nodigen wij u uit al wat u aan biografische of bibliografische gegevens (ev. werken) over figuren uit de streek bezit, aan de archivaris te signaleren. Wij denken hier b.v. aan de letterkundigen uit het Land van Nevele, o.m. Cyriel BUYSSE, de Gezusters LOVELING en Basiel DE CRAENE. Al wat over of door die personen geschreven is, zullen wij immers inventariseren. Ook schenking van dergelijke werken wordt door de heemkring vanzelfsprekend van harte toegejuicht. Alle heemvrienden zullen dit trouwens ten zeerste waarderen, daar wij hopen mettertijd de bibliotheek voor alle belangstellenden toegankelijk te maken.

Landegem, april 1970.

Jos. VANDEVELDE,
archivaris.

+

+

+

INVENTARIS VAN ARCHIEFBRONNEN

De gegevens over een bepaalde gemeente of over een bepaald gewest zijn verspreid over zoveel archiefdepots en in zoveel fondsen, dat het niet mogelijk is ze alle te kennen. Een volledige inventaris daarvan te maken behoort bijgevolg niet tot de mogelijkheden.

In ieder specifiek geval moet de zoe-ker zelf over intuïtie en flair beschikken om die bronnen op te sporen. Enkele algemene indikaties ten gerieve van "beginnelingen" kunnen echter wel gegeven worden.

In de gemeentehuizen vindt men de registers van de burgerlijke stand, sedert het ontstaan ervan in 1795. De doop-, huwelijks- en overlijdensregisters van vóór 1795, de zogezegde "parochieregisters", werden in datzelfde jaar door de Fransen uit de pastorijen weggehaald en naar de gemeentehuizen overgebracht. De laatste jaren echter hebben de Rijksarchiefdepots er met succes voor geijverd dat de gemeentebesturen hen de bewaring van dit laatste soort van registers zou toevertrouwen. De gemeentebesturen die daaraan geen gevolg gegeven hebben zijn thans zeldzaam.

Iedere gemeente is in het bezit van een stel zogenaamde bevolkingsregisters die, huis per huis, gegevens bevatten over de identiteit van de bewoners. Deze registers werden bij iedere volkstelling hernieuwd. In principie bestaan zij van 1847 af. Er zijn zelfs gemeenten die oudere registers bezitten.

Iedere gemeente bezit ook registers met verslagen van de zittingen van de gemeenteraad en het schepencollege. In sommige gevallen gaan die registers terug tot de Hollandse en af en toe zelfs tot de Franse tijd.

Natuurlijk bevat het gemeentelijk archief ook de begrotingen en de rekeningen van de gemeente, soms van vóór de Franse tijd. Deze laatste documenten zouden echter beter op hun plaats zijn in de Rijksarchieven.

Het gemeentearchief bevat echter nog oneindig veel meer : in een ordentelijk gekonserveerd archief moet men immers dokumentatie vinden over al de zaken waarover het gemeentelijk beheer zich uitstrekt. Artikel 100 van de gemeentewet verplicht het schepencollege trouwens een inventaris van zijn archief te hebben.

Deze verplichting wordt helaas slechts zelden nageleefd. Sommige gemeentebesturen schijnen zelfs te menen dat zij in orde zijn met de wet als zij hun dokumentatie door een of andere bestuursdrukkerij volgens een of ander stelsel hebben laten klasseren. Klassering is echter geen inventarisatie.

De archiefwet van voor enkele jaren verplicht de Rijksdiensten hun archief dat meer dan honderd jaar oud is aan de Rijksdepots in bewaring te geven. Deze verplichting geldt niet voor de gemeentebesturen, aan wie slechts aanbevolen wordt dit vrijwillig te doen. In weinig gemeenten echter wordt hieraan gevolg gegeven.

Niet bestaande of gebrekkige klassering en het ontbreken van een betrouwbare inventaris zijn er de oorzaak van dat het archief van al te veel gemeenten zo goed als ontoegankelijk is.

In de gemeentehuizen vindt men ook kopies van de kadastrale kaarten en van de kadasterboeken. Tot hoever deze stukken teruggaan varieert van gemeente tot gemeente : in principie zou dat tot 1835 moeten zijn. Omstreeks 1930 werden de matrices van het kadaster vernieuwd en in veel gemeenten hebben de landmeters daarvan gebruik gemaakt om de oude registers uit de gemeentehuizen weg te nemen. Dit deden zij nadien ook met de losse bladen uit de registers die zonder verder direkt nut waren. Tegen dit misbruik is er verzet gekomen en de minister heeft onlangs beslist dat die handelwijze slechts toegelaten is in die gemeenten waar de bewaring van de dokumenten niet verzekerd werd. De gemeentebesturen mochten de hun ten onrechte ontnomen dokumenten zelfs terugvorderen.

Normaliter vindt men in de gemeentehuizen ook het Franse kadaster van omstreeks 1810 en in enkele gevallen ook nog het landboek (de voorloper van het kadaster) van vóór de Franse tijd. Helaas, in veel gemeenten zijn deze laatste twee dokumenten, die voor de plaatselijke geschiedenis van het hoogste belang zijn, zoek geraakt. (In sommige gevallen kan men het oorspronkelijke landboek of een kopie ervan terugvinden in het Rijksarchief).

Heemkundigen kunnen, als het met een wetenschappelijk doel is, kosteloos de kadastrale dokumentatie raadplegen in de Bewaring van het Kadaster in de hoofdplaats van de provincie.

Uiteraard bevat het archief dat in de gemeentehuizen bewaard wordt, slechts dokumentatie over de moderne tijd. Voor de periode van vóór de Franse tijd, en zelfs van vóór 1830, is men aangewezen op de Rijksdepots. Tot voor enkele jaren bestond er slechts een Rijksarchief in de hoofdplaats van elke provincie (te Brussel kreeg dit de benaming Algemeen Rijksarchief). Sedertdien zijn er verscheidene sekundaire depots bijgekomen, onder meer te Ronse, Beveren-Waas en Kortrijk.

In het midden van de vorige eeuw zijn de gemeenten die geen eigen archivaris hadden (en alleen de grote steden hadden dat!), verplicht geweest het archief van de vroegere heerlijkheden af te staan aan de Rijksarchiefdepots. Veel van dat archief was toen in handen gebleven van verwanten van de griffiers en is later gerecupereerd, maar ongetwijfeld zijn er nog van in handen van particulieren. Er worden thans veel pogingen aangewend om "achtergehouden" archief op te sporen en op te eisen.

Het in de depots binnengekomen archief werd geklasseerd, gewoonlijk per gemeente, en geïnventariseerd. (In de loop van de jaren werden die inventarissen herzien, verbeterd en soms wel gedrukt.) Dit is natuurlijk archief van allereerste rang. Het is niet mogelijk in enkele woorden te zeggen wat het allemaal bevat. Wij vermelden enkel : de leen- en renteboeken van de heerlijkheden, de akten van verkoop van onroerende goederen, procesbundels, staten van het goed nagelaten door personen met nog minderjarige kinderen, enz.

Samen met dit zogenaamd "wettelijk archief" hebben de meeste gemeenten toen ook hun andere oude archiefstukken meegegeven, o.a. hun landboek, hun oude rekeningen en begrotingen, hun "omstellingen" (verdeling) van de belastingen en nog veel meer.

Men moet nu echter niet gaan denken dat, als men bijvoorbeeld de inventaris van het fonds Lotenhulle raadpleegt, men een overzicht zal hebben van het archief van al de heerlijkheden van die gemeente. Bijna heel de noordkant van Bellem lag onder Schuurveld (later Bellem-Schuurveld), waarvan men het archief moet zoeken in het fonds Bellem. Voor Schoonberge op Lotenhulle moet men zoeken onder Schoonberge op Aalter, fonds Land van de Woestijne. (Dit laatste fonds is ook van enig belang voor Hansbeke.) Voor het Nevelse op Lotenhulle moet men ook de beide fondsen Nevele raadplegen. Anderzijds zitten in het fonds Lotenhulle archiefstukken van heerlijkheden die buiten Lotenhulle hun zetel hadden. Zo, bijvoorbeeld, van Keirse-ten-Rije op Meigem en Bachte.

Behalve het archief van de voormalige heerlijkheden is er in de Rijksdepots nog on-

eindig veel meer. Ik zal maar enkele zeer belangrijke fondsen noemen die men te Gent moet raadplegen : Oudburg, Raad van Vlaanderen, Staten van Vlaanderen, Wetachtige Kamer.

Voor de feodale geschiedenis is het noodzakelijk in het Algemeen Rijksarchief te Brussel te raadplegen : het archief van de Rekenkamer van Vlaanderen en Brabant, dat van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen, het fonds "Trésor des Flandres", enz.

Ook in het Stadsarchief te Gent bevinden zich belangrijke fondsen : b.v. de jaarregisters van de Gentse schepenen. Veel grootgrondbezitters immers waren Gentenaren of lieten eenvoudig hun akten registreren door de Gentse schepenen. Ook de reeks "Staten van goed" zal men met goed resultaat raadplegen.

Voor de feodale geschiedenis van ons gewest zijn ook de "Archives départementales du Nord" te Rijsel van het allergrootste belang. Ten minste de inventaris ervan moet men raadplegen.

De "Archives hôtalières de Lille", eveneens te Rijsel, zullen kostbare inlichtingen geven over bezittingen van Franse kloosters in ons gewest.

Andere bronnen, dikwijls van eerste rang, zijn de zogenaamde familiefondsen, die men in elk depot vindt. Dergelijke archieven zijn gewoonlijk afkomstig van voorname families. Uit het depot te Gent noem ik er slechts twee, die echter van uitzonderlijk belang zijn, namelijk het fonds Borluut en het fonds Preud'homme d'Hailly. Het eerste werd te Gent in bewaring gegeven door Mevrouw Gravin de BOUSIES-BORLUUT, de laatste afstammeling van de BORLUUTS. Het tweede is afkomstig uit het kasteel van Poeke en bevat het archief van al de heerlijkheden die de PREUD'HOMMES, heren van Poeke, bezeten hebben. Van deze twee omvangrijke fondsen bestaan goede inventarissen.

Ten slotte moet ik nog spreken over het kerkarchief. Het fonds "bisdom" te Gent is thans goed geklasseerd en geïnteriseerd en bevat ook het archief van de afzonderlijke pastorijen ..... in zoverre de pastoors het wel hebben willen afstaan. In het fonds Nevele te Gent vindt men b.v. veel dubbels van kerkrekeningen van Lotenhulle (ook van andere parochies van het Land van Nevele ??), die in de pastorij niet meer te vinden waren. Dit komt doordat de baron van Nevele het recht had deze rekeningen te "horen".

Aalter, 20-2-1970.

Arthur VERHOUSTRAETE.

+

+

+

DE POPP-KAART

In talrijke historische en bodemkundige bijdragen komt de term "Popp-kaart" herhaaldelijk ter sprake. Wat wordt hiermee bedoeld ?

De Popp-kaart is een kadastraal plan (schaal 1/5000) dat in de tweede helft van de vorige eeuw werd opgemeten door de Brugse ingenieur P.C. POPP. Deze opmetingen geschieden met toestemming van de regering, onder de auspiciën van het Ministerie van Financiën.

Op deze kaart(en) vindt men de toenmalige percelering, perceelnummers, namen van wijken, waterlopen en wegen. De meeste gemeenten werden in sekties verdeeld (blauwe lijnen).

Bij iedere Popp-kaart hoort een "Oorspronkelijke kadastrale ligger of een alfabetische lijst van grondeigenaars, met omschrijving van derzelven omgebouwde en gebouwde vaste eigendommen, strekkende tot grondslag der jaarlijkse vaststelling van het belastbaar inkomen aan de grondbelasting onderhevig". In deze kadastrale legger werden ook de oppervlakten van de percelen en het bodemgebruik genoteerd.

De Popp-kaart, alhoewel zeer interessant voor de heemstudie, werd dus niet met dat doel opgemaakt ; ze diende tot het berekenen van het belastbaar inkomen.

+

+

+

Volkskunst is niet-akademisch gevormde, anonieme kunst; ze is het resultaat van het scheppend vermogen van een gewone man of vrouw, die op een bepaald oogenblik verder is gegaan dan het maken van een zeer praktisch voorwerp, en er een "mooi" voorwerp van heeft gemaakt.

Sedert het begin van de 20e eeuw, en vooral na de tweede wereldoorlog, is dat scheppend vermogen van de doorsnee-mens sterk afgenomen. Kunst wordt nu alleen nog door "erkende" kunstenaars gemaakt en door de rest verbruikt.

Vroeger was dit nochtans anders. Vele mensen bezitten nu nog unieke gebruiksvoorwerpen met een merkwaardig kunstig karakter : ze getuigen enerzijds van onmiskenbaar vakmanschap en anderzijds van artistieke gevoeligheid.

Zoals blijkt uit een andere bijdrage in dit eerste berichtenblad tracht de Hoemkring "Het Land van Nevele" een streekarchief aan te leggen; een onderdeel daarvan behelst de volkskunst. Hierbij streeft men natuurlijk niet naar het verzamelen - op welke manier ook - van dergelijke "kunstig" vervaardigde voorwerpen. Dit is immers de functie van een heemmuseum. Het streekarchief (afdeling volkskunst) daarentegen wordt op de eerste plaats een poging om een inventaris van die voorwerpen in onze streek op te maken, ze te fotograferen, te beschrijven en te achterhalen waarom en hoe ze gebruikt werden en eventueel wie de maker ervan was. Ook oude foto's, tekeningen of beschrijvingen van die objekten worden verzameld (origineel of kopie).

"Volkskunst" kan zich vanzelfsprekend onder zeer diverse vormen uiten. In onze streek komen die uitingen nog vrij talrijk voor; we hoeven er enkel oog voor te leren hebben.

Voor de gebruiksvoorwerpen denk ik hier b.v. aan motieven in eetgerief (kommen, borden, lepels), versieringen aan meubilair, de kleding in zoverre ze kenmerkend is geweest voor een bepaalde groep mensen (b.v. volgens leeftijd of beroep), een bepaalde streek of periode. Ook kledij die men droeg bij processies, optochten of sommige feesten, vlaggen en standaarden van verenigingen, alsook praalwagens uit diverse stoeten horen hierbij.

In het kader van de volkskunst is ongetwijfeld ook de architectuur zeer belangrijk. Ik bedoel hier niet in eerste instantie de architectuur van kerken, kastelen of gemeentehuizen, maar wel de bescheidener architectuur van de woningen, stallen en bergplaatsen. Hierbij moet vooral aandacht worden besteed aan de vorm van die gebouwen (die nauw samenhangt met de leefgewoonten van de bewoners), de konstructie (b.v. de dakgebinten), dekoratieve elementen (b.v. beschildering van deurpanelen, ramen of zoldering, motieven en inskripties in balken, sierelementen in de gevels zoals tandmotieven in baksteen ter hoogte van de dakgoot, gevelankers, deurstijlen in natuursteen, enz.) en de plaatsing van die gebouwen in hun omgeving.

Iets heel anders dat bij de studie van de volkskunst bijzonder onze belangstelling verdient is het oude volkslied. De laatste jaren is dit aspect van het vroegere volksleven weer erg in trek gekomen : denk maar even aan Wannes VAN DE VELDE, Willem VERMANDERE, Walter DE BUCK, enz. Ook in onze streek bestaat nog een rijke, maar

snel verdwijnende schat aan volksliederen over allerlei onderwerpen : b.v. liefdeliederden, kinderliedjes, aftelrijmpjes, verhalende liederen, enz. Onze eerste taak in dit verband is die liederenschat op geluidsband vast te leggen.

Een algemene, maar elementaire voorwaarde om de volkskunst met succes te kunnen bestuderen is ongetwijfeld nauw contact met en een open oog voor het hele leven van de gewone mens: het komt er immers op aan er in allerlei omstandigheden de momenten van schoonheidsdrang of kunstzin in te herkennen en die vast te leggen voor de toekomst.

Vosselare, maart 1970.

L. VERPOEST.

+

+

+

ONZE EERSTE GEMEENSCHAPPELIJKE STUDIEPROJECTEN

Zoals u al via een aparte circulaire vernomen hebt, zijn wij van plan per werkjaar een tweetal studieprojecten gezamenlijk uit te werken. Naast de individuele heemstudie heeft deze vorm van onderzoek en studie zeker bestaansrecht. Hij biedt immers bepaalde voordelen, zoals mogelijkheid tot taakverdeling en meer contact tussen de leden, wat de individuele vorming en opleiding enkel ten goede kan komen.

In de hoop dat dit mag leiden tot talrijker en aktiever medewerking aan die projecten, reproduceren we hier integraal de tekst die aan alle leden in een afzonderlijke circulaire werd toegestuurd.

HET BROODBAKKEN

Het broodbakken als gezinsactiviteit behoort ook in onze streek bijna tot het verleden. Samen met dit oude gebruik dreigen ook de bakhuisjes, het bakgerief en de benamingen ervan stilaan te verdwijnen. Om deze aanzienlijke schat aan volks- en taalkundige gegevens zoveel mogelijk van de definitieve ondergang te redden, hebben wij het broodbakken als eerste gezamenlijk studie-objekt gekozen voor degenen wier belangstelling hoofdzakelijk uitgaat naar de volkskunde (+ volkskunst) en de volkstaal.

Onze eerste taak hierbij is samen te brengen, op foto en magnetofoonband, al wat thans nog in Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevole, Poeke, Poesele, St. Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zevenren over het onderwerp te vinden is.

We stellen voor dit op de volgende wijze te doen :

1. Iedereen die aan dit projekt wenst mee te werken (hoe meer, hoe liever !) stelt voor zijn gemeente een lijstje op met :
  - naam en adres van de personen die nog zelf bakken of tot voor korte tijd zelf gebakken hebben en die nog bakgerief bezitten
  - naam en adres van de personen die nog een bakhuisje bezitten.
2. Dat lijstje wordt aan de archivaris van de vereniging toegestuurd (p.a. Jos. VAN DE VELDE, Stationsstraat 107, 9840 Landegem), als het kan vóór 15 mei.

3. De archivaris koördineert per gemeente de ingezonden gegevens en stelt een werkplan op om met een fotograaf, een operateur van de bandopnemer en de persoon die hem het lijstje toegestuurd heeft, bij onze plaatselijke zegslieden te gaan.
4. Op een vooraf bepaalde datum trekt zo'n ploeg naar die personen die ons over het bakken nog inlichtingen uit de eerste hand kunnen verschaffen.

Met een stevig team belangstellenden - liefst zowel "ongeschoolden" als "geschoolden" - zullen we dan trachten na de zomer de aldus verzamelde gegevens te bestuderen (voor dergelijke werkvergaderingen zoeken we nog steeds naar een vast lokaal).

De resultaten van deze studie hopen wij dan, onder naam van alle vaste medewerkers, in boekvorm te verspreiden.

Laten wij niet "met de paal komen als het brood in de oven zit", maar, in een prettige sfeer van vertrouwen en zin voor samenwerking van wal steken met ons eerste projekt.

Goeie moed en hartelijke
groet,

Jos. VAN DE VELDE,
Archivaris.

+

+

+

GESCHIEDENIS VAN DE LANDNAME

Voor de leden van de heemkring die zich niet onmiddellijk aangetrokken voelen tot de studie over het broodbakken werd door Prof. Dr. R. TAVERNIER van de R.U.G. een ander, even dringend, groepswerk voorgesteld, nl. een onderzoek naar de geschiedenis van de landname.

Dit onderzoek geschiedt op twee gebieden : enerzijds worden in archiefbronnen (landboeken, cijnsboeken, kaarten) de namen van percelen landbouwgrond opgezocht, anderzijds is het hoog tijd dat de nog bekende namen van percelen worden opgetekend.

Waar voor het opsporen in archiefbronnen een zekere scholing is vereist, kan iedereen meewerken om de nog gebruikte namen op te tekenen.

Alleen moet bij de gebruikers of eigenaars van weiden, akkers, velden, wegen gevraagd worden hoe ze die percelen noemen. Meestal weten alleen de oudere inwoners van het dorp hoe hun land wordt genoemd. Die namen zijn van groot belang omdat ze ons een inzicht geven hoe het land werd ontgonnen en vruchtbaar gemaakt.

Een ander gebruik dat met de landname in verband kan gebracht worden is het "noden".

In onze dorpen bestond het gebruik 'het gebuurte', de wijk, uit te nodigen naar de begrafenis. Indien zegslieden ons kunnen vertellen tot waar bij hen werd "genood", kan zo misschien een gemeente in haar oude wijken en buurten worden ingedeeld.

Wie belangstelling heeft voor dit project, geeft best zo vlug mogelijk zijn naam op

aan Guido SCHAECK, Vosselarestraat 16, 9840 Landogem. Hij stuurt u dan bericht welke andere loden van uw gemeente aan dit onderwerp wenselijk mee te werken. Per gemeente wordt dan een Poppkaart met perceelindeling ter beschikking gesteld. Op die kaart kunnen de namen van de percelen ingevuld en tevens de grenzen van het "neden" worden opgetekend. Dit wordt dan een eerste stap naar een grondige studie over de landname in het Land van Nevele.

Hartelijke groeten,

Guido SCHAECK,
Sekretaris.

+

+

+

K R O N I E K

EERSTE ALGEMENE VERGADERING OP ZONDAG 8 MAART TE
NEVELE

Op zondag, 8 maart, kwam de pas opgerichte heemkring "Het Land van Nevele" voor de eerste keer samen in het gemeentehuis van Nevele.

De stijlvolle raadzaal was werkelijk te klein om de talrijke belangstellenden een gemakkelijke zitplaats te geven.

In zijn openingswoord drukte de voorzitter, Jan LUYSSAERT, zijn grote vreugde uit over de talrijke opkomst en over het entoesiasme van de aanwezige heemvrienden uit de strook.

Enkele burgemeesters (van Bachte-Maria-Leerne, Landogem en Nevele) en gemeenteraadsleden uit de gemeenten van het studiegebied hadden de oproep van het bestuur beantwoord en waren op post bij de eerste algemene vergadering. Johan TAELEMAN gaf vervolgens een heel gedetailleerde uiteenzetting over het doel, de werking en de eerstvolgende projecten van de vereniging. Tijdens deze uiteenzetting kwam de ere-gast, Dr. J. WEYNS, konservator van het Openluchtmuseum te Bokrijk, de raadzaal binnen. Hij had besneeuwde en gladde wegen getrotseerd om toch maar de vergadering te kunnen bijwonen. Hij sprak gemoedelijk en entoesiast de aanwezigen toe en bracht even hulde aan A. JANSSENS uit Nevele die zo lang als eenzaam heeft gewerkt en die zijn onvolprezen heemmuseum Rietgaverstede op eigen kracht oprichtte.

Tenslotte wenste onze gastheer Dr. J. WANNYN, burgemeester van Nevele, de nieuwe heemkring alle heil toe en nodigde alle aanwezigen uit met hem het glas te heffen.

ZATERDAG 21 MAART : BOOMPLANTING TE NEVELE

Om twee redenen hebben op zaterdag 21 maart een 15-tal leden van de vereniging samen een boom geplant in het openbare perkje, gelegen tegenover het heemmuseum "Rietgaverstede" te Nevele (A.C. Van der Cruyssenstraat) : vooreerst om hun solidariteit te betuigen met de nationale boomplantingsaktie, maar ook omdat die eerste lentedag op één week na, samenviel met de officiële stichting van onze vereniging.

Geplant in het administratief en historisch centrum van ons studiegebied en tegenover de eerste heemkundige kern van de streek ("Riet-

gaverstede"), kan deze boom het symbool worden van de groei en de bloei van onze vereniging.

Na de planting - waarbij gebruik werd gemaakt van het modernste technische snufje - bood medelid A. JANSSENS de aanwezigen een ge-waardeerde "dreupel" aan om op adem te komen.

VRIJDAG 3 APRIL : lezing door Drs. E.EYLENBOSCH
over "Volks- en taalkundige aspecten van het
traditionele landbouwbedrijf"

Voor een niet erg talrijk maar zeer geïnteresseerd publiek had op vrijdag 3 april, in het Molenhuis te Bachte-Maria-Leerne, de eerste lezing van ons eerste werkjaar plaats. De spreker was Drs. E. EYLENBOSCH uit Gent. In een eerste deel gaf hij ons, aan de hand van verscheidene mooie dia's, een elementair overzicht van de enorme schat aan volks- en taalkundige elementen in het traditionele landbouwbedrijf die het onderwerp kunnen zijn van een hele reeks boeiende studies (hoevebouw, gereedschap, gebruiken, gezegden en uitdrukkingen, enz.).

Tijdens het tweede gedeelte werden dan door de aanwezigen vragen gesteld, meestal naar aanleiding van vertoonde dia's. Hierbij bleek dat de spreker werkelijk in een deskundig milieu terecht gekomen was - het traditionele landbouwbedrijf is in onze streek inderdaad nog zeer actueel en iedereen voldoende bekend. Wel mogen we zeggen dat deze lezing onze ogen geopend heeft voor vele interessante zaken waarmee we nog dagelijks in contact komen, maar die wij, juist daardoor, niet genoeg waarderen. Ook als aanloop tot ons eerste gemeenschappelijk studieproject, het broodbakken, mocht deze avond er beslist zijn.

Naar aanleiding van dit verslag hier
nog een kleine opmerking.

Tot nog toe was de opkomst bij onze
aktiviteiten bevredigend, maar dat hebben we dan
vooral te danken aan inwoners van Hansbeke, Lan-
degem, Meigem, Nevele, Vinkt en Vosselare. We
hopen echter dat ook inwoners uit de beide Leera-
nes, Lotenhulle, Merendree, Poeke, Poesele en
Zeveren zich in onze vereniging thuis kunnen
voelen.

De toetreding van enkele aktieve leden
uit deze laatste gemeenten zouden wij met heel
veel geestdrift begroeten.

Aankondigingen

Op ZONDAG, 31 MEI wordt door de vereniging een geleid bezoek gebracht aan het heem-museum "Rietgaverstede" te Nevele. Onze gids is dh. A. JANSSENS, stichter van het museum en lid van de heemkring.

Wij komen samen om 14 uur op het pleintje vóór "Rietgaverstede", A.C. van der Cruyssenstraat 60, te Nevele.

Voor de leden en hun gezin is de toegang gratis. Neem deze enige kans te baat om dit zeer rijke heemmuseum in uw eigen streek eens grondig te leren kennen.

Begin juni houdt Prof. Dr. R.TAVERNIER een lezing over "Bodemkundige aspecten van het Land van Nevele". Datum en plaats worden later via een individuele uitnodiging meegedeeld.

Vooraf voor hen die wensen mee te werken aan ons gemeenschappelijk projekt "Geschiedenis van de landname" wordt dit een unieke gelegenheid om hun kennis te verrijken. Ook de andere leden echter zullen er een massa interessante dingen leren over hun streek.

Bij onze bureu

De naburige heemkringen "Scheldeveld" (Sint-Martens-Latem) en "Heemkundig Genootschap van het Meetjesland" (Eeklo) danken we voor de feitelijke en morele steun die ze ons tot nog toe gegeven hebben. Ook van de heemkundige vereniging "Marka" (Mariakerke) ontvingen we een

aanmoedigende brief. Met die en andere heemkundige verenigingen uit de beide Vlaanderen hopen wij in het vervolg tot een vruchtbare samenwerking te komen. In elke aflevering van ons tijdschrift verschijnt een rubriek "Bij onze bureu", waarin manifestaties van andere heemkringen aangekondigd worden.

+

+

+

BESCHERMING EN BEHOUD VAN HET PATRIMONIUM

Op 5 april werd aan de voorzitter van het parochiaal comité van Landegem een brief gestuurd waarin er op gewezen werd dat dringende herstellingswerken nodig zijn aan de prachtige kapel op de Poeldendries te Landegem. De zinken nokbedekking is gedeeltelijk afgewaaid, zodat waterschade niet uitgesloten is.

+

+

+

Op de bestuursvergadering van 7 maart van het "Verbond van Heemkringen in Oost-Vlaanderen" werd onze heemkring met eenparigheid van stemmen opgenomen in het "Verbond voor Heemkringen".

VRAGENBUS

In elke aflevering van ons tijdschrift worden enkele bladzijden ter beschikking gesteld van onze lezers om hen toe te laten beknopte vragen i.v.m. hun streekonderzoek te stellen. Mogen wij iedereen verzoeken zijn vragen zo bondig mogelijk te formuleren, naam en adres voor eventueel antwoord eraan toe te voegen, en ze in te dienen bij de redaktiesekretaris J. TAELEMAN, Poeldendries 11, 9840 Landegem.

Weet iemand wat "pijpekerre" in de plaatsnaam "Pijpekerrestraat" te Meigem kan betekenen? Heeft "pijp" in het dialect van de streek nog een andere betekenis dan "voorwerp waaruit gerookt wordt"? (J. TAELEMAN, Poeldendries 11, 9840 Landegem).

In "Ons Heem" (Tijdschrift van het Verbond voor Heemkunde), jg. XXIV, 1, worden gegevens gevraagd over E.H. Basiel DE CRAENE (° Waarschoot, 1880 - + Merendree, 1956). Wie bezorgt ons inlichtingen over zijn leven en werk (eigen dichtwerk en organisatie van de Vlaamse Poëziedagen te Merendree)? (J. LUYSSAERT, Poeldendries 6A, 9840 Landegem).

In verscheidene gemeenten van het Land van Nevele worden lofwaardige plannen gesmeed om ter gelegenheid van de zomerkermis enkele oude volksspelen uit de streek (b.v. bol-len, mastklimmen, ringsteken) weer in te voeren. Wie bezorgt ons gegevens over dergelijke oude volksspelen in onze streek? (J. VAN DE VELDE, Stationstraat 107, 9840 Landegem).

R E G L E M E N T

TITEL I

naam - zetel - doel

- Art. 1. De vereniging wordt genoemd "HEEMKRING HET LAND VAN NEVELE".
- Art. 2. De zetel van de vereniging is gevestigd in een van de gemeenten die het werkgebied van de vereniging uitmaken.
- Art. 3. Het doel van de vereniging bestaat erin enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden, anderzijds het patrimonium van de streek te beschermen en te behouden.
- Art. 4. Het studiegebied wordt gevormd door de volgende gemeenten : Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.

TITEL II

leden - aanneming - ontslag

- Art. 5. Het aantal leden is onbeperkt.
- Art. 6. a. Men wordt lid van de vereniging door betaling van de door het dagelijks bestuur vastgestelde jaarlijkse bijdrage :
- b. Dit lidgeld bedraagt : 100 fr.
(gewone leden)
250 fr.
(beschermleden)
500 fr.
(ereleden)
- c. Het lidmaatschap geeft recht op :
- gratis deelname aan de studievergaderingen en -uitstappen (reisvergoeding niet inbegrepen)

- gratis toezending van het berichtenblad van de Vereniging
- gratis toezending van de monografieën die in een lopende reeks door de vereniging gepubliceerd worden
- prijsvermindering bij buitengewone publikaties onder auspiciën van de vereniging.

Art. 7. Ook de gemeentebesturen kunnen als lid tot de vereniging toetreden; in ruil voor een financiële bijdrage of materiële hulp kunnen zij dan, binnen de perken van de hierboven omschreven doelstellingen van de vereniging, te allen tijde de medewerking van de heemkring inroepen.

Art. 8. Het staat ieder lid vrij uit de vereniging te treden. Elk lid dat de door hem verschuldigde ledenbijdrage niet betaalt wordt beschouwd als ontslagnemen.

Art. 9. Het lid dat ontslag neemt, kan geen aanspraak maken op enig deel van het gemeenschappelijk bezit van de vereniging, noch van de door hem betaalde bijdragen of andere inbrengen.

TITEL III

bestuur en beheer

Art. 10. De vereniging wordt beheerd door een dagelijks bestuur, dat bestaat uit een voorzitter, een ondervoorzitter, een sekretaris-penningmeester, een archivaris, een hoofdredakteur en een persoon die instaat voor de public-relations.

Art. 11. Het dagelijks bestuur stelt een reglement van inwendige orde op dat, na goedkeuring door de algemene vergadering, bindend is voor alle leden.

Art. 12. Na goedkeuring van het reglement door de algemene vergadering heeft het dagelijks bestuur de meest uitgebreide macht om, in overeenstemming met dit reglement, de vereniging in haar vermogen te beheren.

Art. 13. Voor alle akten, uitgaande van het dagelijks bestuur, volstaat de handtekening van de voorzitter en de sekretaris.

TITEL IV

algemene vergadering

Art. 14. De algemene vergadering wordt gevormd door alle leden van de vereniging.

Art. 15. Ieder jaar wordt een algemene vergadering gehouden in een van de gemeenten welke tot de werkkring van de vereniging behoren.

Art. 16. Alle leden worden door het dagelijks bestuur tot de algemene vergadering uitgenodigd bij gewoon schrijven, tenminste één week voor de algemene vergadering; de uitnodiging vermeldt de agenda.

Art. 17. De algemene vergadering heeft de bevoegdheid :

- het reglement van inwendige orde goed te keuren of te wijzigen
- de rekeningen en begroting goed te keuren of af te wijzen
- de vereniging te ontbinden
- bij ontbinding van de vereniging één of meer vereffenaars aan te duiden en hun bevoegdheid te bepalen binnen de grenzen gesteld door art. 28.

Art. 18. Bij stemming over wijziging van het reglement of over ontbinding van de vereniging moet, om te kunnen beslissen, ten minste tweederde van de leden aanwezig zijn. De wijziging resp.

de ontbinding is goedgekeurd bij twee derden meerderheid der stemmen.

Art. 19. Is twee derde van de leden op de eerste vergadering niet aanwezig, dan kan een tweede vergadering bijeengeroepen worden; deze kan beraadslagen, wat ook het aantal aanwezige leden zij.

Art. 20. Alle andere beslissingen van de algemene vergadering worden genomen ongeacht het aantal aanwezigen, bij eenvoudige meerderheid van stemmen.

TITEL V

werkvergaderingen, studie-uitstappen en publikaties

Art. 21. Tot de werkvergaderingen en studie-uitstappen worden de leden van de vereniging bij gewoon schrijven en ten minste één week voor de gebeurtenis uitgenodigd door het dagelijks bestuur.

Art. 22. Per jaar zullen, buiten de elgemene vergadering, nog ten minste 4 werkvergaderingen gehouden worden, telkens in één van de gemeenten die tot het studiegebied van de vereniging behoren. Deze werkvergaderingen zullen doorgaans bestaan uit een lezing over een historisch, volkskundig, artistiek of taalkundig onderwerp, gevolgd door discussie.

Art. 23. a. Beknopte bijdragen, korte mededelingen, aankondigingen, overzichten en rondvragen zullen worden opgenomen in een berichtenblad.
b. Dit berichtenblad zal in vier afleveringen per jaar verschijnen.
c. Aan alle leden van de vereniging wordt het gratis toegestuurd.
d. Na overleg met de redaktieraad kunnen alle leden van de vereniging in

dit berichtenblad een bijdrage opnemen.

- Art. 24. a. Langere bijdragen worden, als aparte reeks, in boekvorm uitgegeven.
- b. Het aantal publikaties van deze aard hangt af van de ingezonden kopij en van het beschikbare budget.
- c. Ook deze publikaties worden gratis aan alle leden toegestuurd.
- d. Voor deze reeks monografieën komen bijdragen van alle leden in aanmerking. Zij dienen evenwel eerst ter goedkeuring aan de redactieraad overgelegd te worden.

TITEL VI

begroting en rekeningen

- Art. 25. Ieder jaar, op 31 december, worden de rekeningen van het verlopen dienstjaar gecontroleerd en afgesloten, en wordt de begroting van het volgende dienstjaar opgemaakt. Beide worden onderworpen aan de goedkeuring van de daaropvolgende algemene vergadering.

TITEL VII

ontbinding en vereffening

- Art. 26. De algemene vergadering kan de vereniging ontbinden. Om hierover geldig te kunnen beslissen moet, bij de stemming, ten minste twee derden van de leden aanwezig zijn. Tot de ontbinding wordt in ieder geval besloten bij twee derden meerderheid der stemmen.
- Art. 27. In geval van ontbinding van de vereniging duidt de algemene vergadering één of meer vereffenaars aan en bepaalt

hun bevoegdheid binnen de grenzen gesteld door onderstaand artikel.

Art. 28. In geval van vrijwillige ontbinding wordt het netto-actief van de vereniging overgemaakt ofwel aan een vereniging waarvan doel en werking het best overeenkomen met die van de vereniging ofwel aan een wetenschappelijke instelling door de algemene vergadering aan te duiden.

TITEL VIII

algemene beschikkingen

Art. 29. Alle niet in het reglement voorziene gevallen worden door het dagelijks bestuur beoordeeld. Het dagelijks bestuur zal hierover rekenschap moeten geven tijdens de eerstvolgende algemene vergadering.

TITEL IX

samenstelling van het dagelijks bestuur

Art. 30. Tot de eerstvolgende algemene vergadering wordt door de stichters een voorlopig dagelijks bestuur aangeesteld.

Dit voorlopig dagelijks bestuur wordt gevormd door de volgende leden van de vereniging :

- als voorzitter : Jan Luyssaert
- als ondervoorzitter : Luc Verpoest
- als sekretaris-penningmeester :
Guido Schaeck
- als archivaris : Jozef Van de Velde
- als redaktie-sekretaris : Johan
Taeldeman

De stichters :

S. De Keyser
J. Luysaert
G. Schaeck
J. Taeldeman
J. Van de Velde
L. Verpoest

L. De Boever
A. Janssens
F. Michem
W. Quintyn
A. Ryserhove
R. Tondat
A. Verhoustraete

Aldus opgemaakt te Landegem op 28 februari 1970.

De voorzitter,

De sekretaris,

J. Luysaert.

G. Schaeck.

TOELAGEN

Aan onze oproep tot de gemeentebesturen om onze vereniging financieel te steunen werd tot nog toe slechts door één gemeente gevolgd gegeven: in de gemeenteraadszitting van begin maart 1970 heeft het gemeentebestuur van LANDEGEM ons een subsidie van 4000 fr. toegekend. Dit vermelden wij hier met dank en als voorbeeld voor de andere gemeenten van ons studiegebied.

Misschien kunnen onze leden in dit opzicht een positieve rol spelen en even aankloppen bij hun gemeentebestuur.

Voor het volgende werkjaar mogen we ook op een provinciale toelage rekenen.

BETALING

Een 50-tal personen hebben hun lidgeld voor 1970 reeds betaald.

Wie lid wenst te worden van onze vereniging en zijn bijdrage nog niet betaald heeft, kan het gewenste bedrag (gewoon lid 100 fr., bescherm lid 250 fr., erelid 500 fr.) nu storten op P.R. nr. 627981 van Heemkring "Het Land van Nevele", Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

U kunt ook rechtstreeks betalen aan Guido SCHAECK, sekretaris-penningmeester van de vereniging.

Het tweede nummer van ons berichtenblad (september 1970) wordt enkel toegestuurd aan degenen die tegen die tijd hun ledenbijdrage betaald hebben.

INHOUD

	<u>Blz.</u>
TEN GELEIDE	1
J. LUYSSAERT, De studie van de plaatsnamen.	3
G. SCHAECK, Bodemkundige schets van het Land van Nevele	4
R. VAN DEN ABEELE, Het historische Land van Nevele.	8
J. TAELEMAN, De taak van een heemkring in verband met de studie van de volkstaal	13
J. VANDEVELDE, Streekarchief en -bibliotheek	21
A. VERHOUSTRAETE, Inventaris van archief- bronnen	22
——, De Popp-kaart.	29
L. VERPOEST, Volkskunst en het aanleggen van een streekarchief	30
J. VANDEVELDE-G. SCHAECK, Onze eerste gemeenschappelijke studie- projekten	32
KRONIEK	36
INHOUD	52

Heemkring "Het Land van Nevele"

Voorzitter:	J. Luyssaert	Poeldendries 6A Landegem
Ondervoorzitter:	L. Verpoest	Dorpstraat 3 Vosselare
Sekretaris:	G. Schaeck	Vosselarestraat 16 Landegem
Archivaris:	J. Vandevelde	Stationstraat 107 Landegem
Redaktiesekretaris:	J. Taeldeman	Poeldendries 11 Landegem

P.R. 627981 Land van Nevele
Vosselarestraat, 16
9840 Landegem

Losse nummers kunnen bekomen worden bij de
archivaris tegen 30 fr. per aflevering_____

Verantwoordelijke uitgever J. Taeldeman
Poeldendries 11
9840 Landegem